

§ 179 Planeringsförutsättningar för kollektivtrafiken 2027 - 2029
RS 725-2025**Sammanfattning**

Enligt Lag om kollektivtrafik (2010:1065) som trädde i kraft 1 januari 2012 ska det i varje län/region finnas en regional kollektivtrafikmyndighet. I Västerbotten är Kollektivtrafikmyndigheten sedan 2019 inrättad på Region Västerbotten. Region Västerbotten äger Länstrafiken i Västerbotten AB och dess delägda dotterbolag Bussgods i Norr AB. Region Västerbotten är även delägare i Norrtåg AB liksom Samtrafiken AB samt AB Transitio.

En kostnads- och ansvarsfördelningsmodell för Länstrafiken utformades 2005, den så kallade Västerbottensmodellen, som reglerade förhållandet mellan finansiärerna av kollektivtrafiken. I och med övergången till den nya lagstiftningen och de förändringar som skett avseende Länstrafikbolagets funktion i planeringsfrågor så har Region Västerbottens roll att planera den trafik som regionen avser att finansiera tydliggjorts. Förändringen innebär ökat politiskt ansvar för och inflytande över trafiken för regionens del.

Enligt den av fullmäktige i Region Västerbotten och länets kommuner, Västerbottensmodellen 2021 har Region Västerbotten ansvarar för linjetrafik med buss och tåg och viss anropsstyrd trafik med huvudsaklig trafikuppgift mellan kommuncentra samt sjukresor. Respektive kommun ansvarade för linjer och anropsstyrd trafik med huvudsaklig trafikuppgift inom kommunen samt färdtjänst, riksferdtjänst, kommunala resor och skolskjutsar. Region Västerbotten finansierar utöver beställd trafik även de så kallade gemensamma kostnaderna som omfattar kundtjänst, administration, marknadsföring och IT-system. Från och med 2021 så innehåller budget från Länstrafiken även kostnaderna för den gemensamma beställningscentralen för serviceresor. Kommunerna har kostnadsansvar för den trafik som respektive finansiär beställer.

Från och med 2008 innehåller regionens trafikbeställning förutom regional busstrafik och viss anropsstyrd trafik även regional tågtrafik. Tågtrafiken administreras av Norrtåg AB, som bildades av trafikhuvudmännen i de fyra nordligaste länen för att samordna tågtrafiken i länen och genomföra ambitionerna i Norrtågsförsöket.

Planeringsförutsättningarna tillförsäkrar regionfullmäktige inflytande över utformningen av den kollektivtrafik som Region Västerbotten finansierar.

Planeringsförutsättningarna innehåller

regionens trafikpolitiska prioriteringar och mål samt en ekonomisk prognos för buss- och tågtrafiken, samt den gemensamma beställningscentralen under perioden som planeringsförutsättningarna avser. Prognos för tågtrafiken är framtagen av Norrtåg AB. Prognos för busstrafiken baseras på fastställd budget för Länstrafiken i Västerbotten AB för beställd busstrafik från mitten av december 2025 till mitten av december 2026 med en uppräkningsgrad om 4 % per år. Prognosen för busstrafiken inkluderar anslagsavgifter för tågtrafiken som regleras via Länstrafikens budget. Budget för Länstrafiken i Västerbotten innehåller även kostnaderna för IT-system, administration, marknadsföring, kundtjänst och beställningscentralen.

Planeringsförutsättningarna ska ligga till grund för Region Västerbottens kollektivtrafikplan för perioden 2027 – 2029. Kollektivtrafikplanen innehåller beställning

av buss- och tågtrafik samt i viss begränsad anropsstyrd trafik. Kollektivtrafikplanen innehållande trafikbeställning utgör grund för budget för trafikåret 2027 från Norrtåg AB och Länstrafiken i Västerbotten AB. Region Västerbottens anslag för kollektivtrafik bör baseras på bolagens budget för kollektivtrafiken sam beställningscentralen då dessa speglar den beställning som Region Västerbotten som finansiär gjort hos Länstrafiken respektive Norrtåg. Kollektivtrafikplanen fastställs av regionala utvecklingsnämnden.

Förslag till beslut

Regionstyrelsen föreslår att regionfullmäktige beslutar

Planeringsförutsättningar för kollektivtrafiken 2027 – 2029 antas.

Överläggning samt förslag till beslut under sammanträdet

Under överläggningen yttrar sig Lars Forsgren (SD), Håkan Nilsson (S), Richard Carstedt (S), Jens Wennberg (L), Emma Lindqvist (MP), Mattias Larsson (C) och Hans-Inge Smetana (KD).

Lars Forsgren (SD) yrkar bifall till regionstyrelsens förslag med följande ändring:

Stryk mål 2. Lägg till "Region Västerbotten skall under planperioden utreda möjligheten och införa reklam på busstrafiken. Detta kommer i sin tur leda till minskade behov av kapitaltillskott. Försiktighet i den ekonomiska planeringen bör ske tills dess att effekterna blivit säkerställda." under "Finansiering av busstrafiken".

Richard Carstedt (S), med stöd av Jens Wennberg (L), Mattias Larsson (C), Emma Lindqvist (MP) och Hans-Inge Smetana (KD), yrkar bifall till regionstyrelsens förslag till beslut.

Beslutsgång

Ordförande ställer förslagen mot varandra och finner att fullmäktige beslutar enligt regionstyrelsens förslag till beslut.

Beslut

Planeringsförutsättningar för kollektivtrafiken 2027 – 2029 antas.

Reservation

Närvarande ledamöter och tjänstgörande ersättare i Sverigedemokraterna reserverar sig mot beslutet till förmån för eget förslag.

Ajournering

Fullmäktige ajournerar sig för utdelning av kulturstipendium mellan kl 11.45-13.15.

Beslutsunderlag

- §213 RS Planeringsförutsättningar för kollektivtrafiken 2027 - 2029
- §133 RUN Planeringsförutsättningar för kollektivtrafiken 2027 - 2029
- Förvaltningens tjänsteskrivelse 2025-09-10

- Förslag, Planeringsförutsättningar för kollektivtrafiken 2027 - 2029

Planeringsförutsättningar för kollektivtrafiken 2027 - 2029

1 Bakgrund

Enligt Lag om kollektivtrafik (2010:1065) som trädde i kraft 1 januari 2012 ska det i varje län/region finnas en regional kollektivtrafikmyndighet. I Västerbotten är den regionala kollektivtrafikmyndigheten sedan 2019 inrättad på Region Västerbotten. Region Västerbotten äger Länstrafiken i Västerbotten AB och dess delägda dotterbolag Bussgods i Norr AB. Region Västerbotten är även delägare i Norrtåg AB liksom Samtrafiken AB samt AB Transitio.

En kostnads- och ansvarsfördelningsmodell för Länstrafiken utformades 2005, den så kallade Västerbottensmodellen, som reglerade förhållandet mellan finansiärerna av kollektivtrafiken. I och med övergången till den nya lagstiftningen och de förändringar som skett avseende Länstrafikbolagets funktion i planeringsfrågor så har Region Västerbottens roll att planera den trafik som regionen avser att finansiera tydliggjorts. Förändringen innebär ökat politiskt ansvar för och inflytande över trafiken för regionens del.

Regionbildningen 2019 innebar att den regionala kollektivtrafikmyndigheten placerades hos Region Västerbotten. Under 2020 var Västerbottensmodellen föremål för utvärdering. Länets kommuner och Region Västerbotten fattade då beslut om att Västerbottensmodellen 2021 framgent gäller för ansvarsfördelning och finansiering av den allmänna kollektivtrafiken i Västerbotten.

Enligt Västerbottensmodellen 2021 har Region Västerbotten ansvarar för linjetrafik med buss och tåg och viss anropsstyrd trafik med huvudsaklig trafikuppgift mellan kommuncentra samt sjukresor. Respektive kommun ansvarade för linjer och anropsstyrd trafik med huvudsaklig trafikuppgift inom kommunen samt färdtjänst, riksfärdtjänst, kommunala resor och skolskjutsar. Region Västerbotten finansierar utöver beställd trafik även de så kallade gemensamma kostnaderna som omfattar kundtjänst, administration, marknadsföring och IT-system. Från och med 2021 så innehåller budget från Länstrafiken även kostnaderna för den gemensamma beställningscentralen för serviceresor. Kommunerna har kostnadsansvar för den trafik som respektive finansiär beställer.

Från och med 2008 innehåller regionens trafikbeställning förutom regional busstrafik och viss anropsstyrd trafik även regional tågtrafik. Tågtrafiken administreras av Norrtåg AB, som bildades av trafikhuvudmännen i de fyra nordligaste länen för att samordna tågtrafiken i länen och genomföra ambitionerna i Norrtågsförsöket.

Planeringsförutsättningarna tillförsäkrar regionfullmäktige inflytande över utformningen av den kollektivtrafik som Region Västerbotten finansierar. Planeringsförutsättningarna innehåller regionens trafikpolitiska prioriteringar och mål samt en ekonomisk prognos för buss- och tågtrafiken, samt den gemensamma beställningscentralen under perioden som planeringsförutsättningarna avser. Prognos för tågtrafiken baseras på framtagna prognos för Norrtåg för perioden 2026 – 2030 utifrån fastställd finansieringsmodell. Prognos för busstrafiken baseras på fastställd budget för Länstrafiken i Västerbotten AB för beställd busstrafik från mitten av december 2025 till mitten av december 2026. Budget för Länstrafiken i Västerbotten innehåller även kostnaderna för IT-system, administration, marknadsföring, kundtjänst och beställningscentralen, samt angöringsavgifter för tåg.

Planeringsförutsättningarna ska ligga till grund för Region Västerbottens kollektivtrafikplan för perioden 2027 – 2029. Kollektivtrafikplanen innehåller beställning av buss- och tågtrafik samt i viss begränsad anropsstyrd trafik. Kollektivtrafikplanen innehållande trafikbeställning utgör grund för budget för trafikåret 2027 från Norrtåg och Länstrafiken. Region Västerbottens anslag för kollektivtrafik för 2027 bör ligga i nivå med bolagens budget för kollektivtrafiken samt beställningscentralen för 2027, då dessa speglar den beställning som Region Västerbotten som finansiär sänder till Länstrafiken och Norrtåg.

Kollektivtrafikplanen bereds i Regionala utvecklingsnämndens arbetsutskott och fastställs av Regionala utvecklingsnämnden som även är Regional Kollektivtrafikmyndighet i Västerbotten.

2 Region Västerbottens trafikpolitiska prioriteringar och mål

I "Regionalt trafikförsörjningsprogrammet för Västerbottens län 2025 – 2031", som antogs av Region Västerbottens fullmäktige i februari 2025, så pekas på att transport- och resandemöjligheterna har stor betydelse för att det ska vara attraktivt och möjligt för människor att bo och verka i Västerbotten. Vidare har den regionala kollektivtrafiken betydelse för den regionala utvecklingen. Visionen i den regionala utvecklingsstrategin är **Västerbotten – en attraktiv region där olikheter skapar utvecklingskraft.**

Grund för Region Västerbottens arbete med den kollektivtrafik som regionen finansierar är att tillhandahålla en attraktiv, miljövänlig, trafiksäker och tillgänglig kollektivtrafik som bidrar till länets och Region Västerbottens utveckling.

Regionfullmäktiges ambition är att Västerbotten ska bli ett konkurrenskraftigt län med en stark utvecklingskraft och med en effektiv och hållbar resursanvändning. För att uppnå detta krävs en ökad tillväxt och en regional kraftsamling som tar hänsyn till såväl människor och miljö som ekonomi. Region Västerbotten är en viktig aktör i denna kraftsamling. En väl fungerande kollektivtrafik är en viktig förutsättning för hållbar tillväxt och regional utveckling. Kollektivtrafiken möjliggör att omställningen till ett hållbart samhälle kan ske.

Regionens kollektivtrafikupppdrag syftar till att utifrån en helhetsbild möjliggöra regionalt resande (interregionalt och regionalt) grundat på hög tillgänglighet inom de ekonomiska ramar som ges.

Region Västerbottens engagemang i kollektivtrafiken ska ske med utgångspunkt i regionens övergripande prioriteringar och dess program och policies. Den trafik som regionen beställer ska präglas av låg energi- och miljöbelastning, en hög trafiksäkerhet och en god tillgänglighet för resenärerna.

Prioriteringar

Samordningen av anslutningar med angränsande trafiksystem är betydelsefull för tillgängligheten till och från länet och därmed också för länets tillväxt och utveckling.

Vid utformning av den regionfinansierade kollektivtrafiken ska prioritet ges åt kollektivtrafik som knyter samman två eller helst fler kommuncentra i syfte att skapa god tillgänglighet och livsmiljö i länets olika delar. Detta gäller regionens egna verksamheter som sjukresor, tjänsteresor och arbetspendling, men även resor för att stimulera övrig arbetspendling och vardagsresande.

Genom ovanstående medverkar Region Västerbotten till en god tillgänglighet för utbildning med möjlighet till pendling till och från länets större gymnasie- och högskoleorter. Besöksnäringen främjas genom att förutsättningar skapas för resande till viktiga turistmål under högsäsong, där så är möjligt utifrån regionens övriga prioriteringar. Detta sker bland annat genom samordning av region- och kommunalt finansierad trafik, men även genom samplanering mot trafik med andra finansiärer, inklusive kommersiell trafik.

Vid behovskonflikter mellan inomkommunalt och regionalt resande bör prioritet ges långväga resande som förbättrar tillgängligheten i länet, före resande inom ramen för kommunernas ansvar.

Inom norra regionen har regionerna genom sitt Regionförbund en prioritet att stimulera utvecklingen av den norrländska universitetssjukvården. Detta innebär bland annat att tillse att resmöjligheter finns med kollektivtrafik mellan sjukhusen inom regionen. Kollektivtrafiken är bidragande till att möjliggöra resor på ett hållbart sätt.

Region Västerbotten ska medverka till att de samhällsbetalda resorna inom Norra Regionen och inom länet kan samordnas- och optimeras både vad gäller upphandlingsförutsättningar och avrop. Samordning behöver ske både av den allmänna kollektivtrafiken med buss- och tåg, men även av den särskilda kollektivtrafiken där sjukresor, färdtjänst, riksferdtjänst, kommunala resor, skolskjuts och anropsstyrd allmän kollektivtrafik ingår. Samordning av resor med den särskilda kollektivtrafiken och den allmänna anropsstyrda kollektivtrafiken sker i den gemensamma beställningscentralen för serviceresor som sedan 2021 är placerad hos Länstrafiken i Västerbotten.

Mål

Utifrån det regionala trafikförsörjningsprogrammets fem målområden för all kollektivtrafik inom Västerbotten och regionens övriga prioriteringar har ett övergripande mål formulerats utöver de fem målområdena som finns i det regionala trafikförsörjningsprogrammet. Arbetet med den regionfinansierade allmänna kollektivtrafiken utgår från detta övergripande mål och de 5 målområdena:

Övergripande mål

Regionfinansierad kollektivtrafik stärker den egen verksamheten, möjliggör ett hållbart lokalt, regionalt och interregionalt resande som stärker länets tillväxt och utveckling

Ett sammanhållet kollektivtrafiksystem av tåg, buss och anropsstyrd trafik som binder samman länets olika delar och länet med omvärlden är prioriterat för att kunna uppnå det övergripande målet.

Mål 1

Kollektivtrafiken ska väljas före andra motoriserade transporter i Västerbotten

Genom att stärka kollektivtrafiken som binder samman länet och länet med angränsande län i starka stråk kan stora effekter för ökad marknadsandel uppnås. Samtidigt behöver kollektivtrafiken möjliggöra för invånare och besökare att kunna nå hela länet vilket gör att insatser för att utveckla trafiken även utanför starka stråk behöver genomföras. Samverkan med länets kommuner är viktig för att fortsätta utveckla ett sammanhållet nät av kollektivtrafik som finansieras dels av Region Västerbotten och länets kommuner.

Mål 2***Kollektivtrafikens klimatpåverkan ska minska***

Miljökrav som ställs för den kollektivtrafik som finansieras av Region Västerbotten ska bidra till att andelen fordonskilometer som sker med förnybart drivmedel uppgår till 100 %.

Mål 3***Den geografiska tillgängligheten med kollektivtrafik ska utvecklas***

Kollektivtrafik som finansieras av Region Västerbotten ska bidra till geografisk tillgänglighet genom att möjliggöra resor mellan strategiska målpunkter inom länet och till/från grannlänerna i ett sammanhängande system både i mer glest som i tätbefolkade delar. Utbud och utformning kan dock variera utifrån hur trafiken bidrar till trafikförsörjningsprogrammets två målvärden för geografisk tillgänglighet.

Mål 4***Kollektivtrafikens tillgänglighet ska öka för personer med funktionsnedsättningar***

Region Västerbotten arbete för att öka tillgängligheten sker genom de fordonskrav som ställs vid upphandlingar, insatser för förbättrad infrastruktur för kollektivtrafiken liksom övriga insatser för att säkerställa att kollektivtrafiken är tillgänglig före och under resa.

Mål 5***Det ska vara attraktivt att resa med kollektivtrafiken i Västerbotten***

Region Västerbottens arbete med att göra kollektivtrafiken i Västerbotten attraktiv sker genom att bibehålla och utveckla dagens utbud av kollektivtrafik. Ett sammanhållet kollektivtrafiksystem av tåg, buss och anropsstyrd trafik som binder samman länets olika delar och länet med omvärlden är prioriterat. Samtidigt utvecklas kollektivtrafikens attraktivitet även genom olika insatser inom ramen för det delägda bolaget Norrtåg och det helägda bolaget Länstrafikens uppdrag.

3 Samordning av särskild och allmän kollektivtrafik

Från och med 2021 finns i Västerbotten en gemensam beställningscentral för serviceresor organiserad inom Länstrafiken i Västerbotten AB. I den gemensamma beställningscentralen samordnas sjukresor, anropsstyrd allmän kollektivtrafik, samt färdtjänst, riksfärdtjänst och vissa kommunala resor för de kommuner som valt att ansluta sig. Under 2025 är kommunerna Lycksele, Malå, Nordmaling, Norsjö, Sorsele, Storuman, Vilhelmina och Åsele anslutna till beställningscentralen.

En utökad samordning av samhällsbetalda resor eftersträvas i länet. Samtliga kommuner i länet har erbjudits möjlighet att ansluta sig.

Budget för drift av beställningscentralen är en del av Länstrafikens budget och omfattas därmed av anslaget för kollektivtrafik. Kostnaderna för de genomförda sjukresorna omfattas dock inte av Länstrafikens budget och är därmed inte en del av anslaget för kollektivtrafik.

För den särskilda kollektivtrafiken som samordnas i den gemensamma beställningscentralen för serviceresor så har ett uppdragsavtal träffats mellan Region Västerbotten och

Länstrafiken i Västerbotten AB. I uppdragsavtalet framgår att årliga mål för verksamheten fastställs avseende

- Samordningsgrad
- Tillgänglighet svarstider
- Deltagande i kostnadsreducerande aktiviteter tillsammans med Region Västerbotten.

Utöver aktiviteter utifrån samverkansavtalet så följer Länstrafiken sedan 2023 även upp kundnöjdheten via Anbarο, som bygger på intervjuer med de som rest i den anropsstyrda trafiken (färdtjänst och sjukresor).

4 Upphandling

Den allmänna kollektivtrafiken i Västerbotten upphandlas löpande upp. Detta gäller även för den trafik som Region Västerbotten finansierar. Det finns dock vissa år då en större andel av trafiken upphandlas. Under slutet av 2026 kommer ett upphandlingsprocessen att inledas för trafikavtal med start december 2029 som utgör 38 procent av trafikvolymen inom den trafik som finansieras av Region Västerbotten. Under 2029 kommer upphandlingsprocesser för två ytterligare större trafikupphandlingar om 26 procent vardera av trafikvolymen som finansieras av Region Västerbotten. Trafikavtalen beräknas inledas 2030/2031.

I arbetet med framtagande av upphandlingsdokument läggs stor vikt vid att se över hur den trafik som upphandlas kan utformas för att både bidra till regional utveckling samtidigt som kostnadsutvecklingen för kollektivtrafiken begränsas. Upphandlingsunderlag tas fram utifrån de miljö- och tillgänglighetsambitioner som finns inom Region Västerbotten. Som alltid vid planering av trafiken så är det av stor vikt att arbeta för en fortsatt god samverkan mellan de olika trafikslagen buss-, tåg och anropsstyrd trafik.

5 Samlad ekonomisk bedömning av kollektivtrafiken

Planeringsförutsättningarna innehåller en samlad ekonomisk prognos för driftbidrag till Länstrafiken och Norrtåg. Kostnaden för Norrtåg baseras på den prognos som Norrtåg tagit fram för perioden 2026 – 2030. Kostnaden för Länstrafiken baseras på beställd busstrafik för 2026, inklusive medfinansiering för viss fjällinjetrafik, kostnader för administration, IT-system, kundtjänst, marknadsföring, gemensam beställningscentral samt angöringsavgifter för tåg.

Budget	2026
Länstrafiken	215,2
Norrtåg	72,9
Summa	288,1

Nedan följer en samlad bedömning av kostnaderna för regionfinansierad kollektivtrafik fram till och med år 2029.

- För busstrafiken är prognosen att kostnaderna ökar med 4 % årligen och baseras på en i stort oförändrad trafikomfattning.
- För tågtrafiken är prognosen framtagen av Norrtåg AB. Justering är gjord av prognosen för 2027 och 2028 till följd av ökad osäkerhet kopplat till framtida samverkansavtal

Prognosen för busstrafiken baseras på kostnadsutvecklingen utifrån faktiskt utfall för 2013 – 2023 samt budget för 2025 och 2026, effekter som indexutveckling utifrån dagens utveckling medför för trafikavtalens kostnadsnivå. Lägre resande för längre relationer till följd av förändrade resvanor beaktas även.

Intäkterna i Samverkansavtalen med Trafikverket har totalt sett inneburit positiva effekter för Västerbotten. Osäkerhet finns kring vilken nivå anslagen till Trafikverket kommer att ligga på framöver och vilka effekter som detta kan få för nivån på Trafikverkets finansiering i kommande Samverkansavtal för buss och flygtransfer efter 2025. Det finns även osäkerhet kring hur lång tidsperiod som samverkansavtal kommer att tecknas för. I prognosen för 2027 och 2028 är nivån för Trafikverkets medfinansiering beräknad ligga på den lägre nivån (98 Mkr/år jämfört med 143 kr/år för bolaget) medan prognosen för 2029 är beräknad med en högre nivå av medfinansiering från Trafikverket.

Prognos för perioden 2027 – 2029

Prognos	2027	2028	2029
Busstrafik	223,8	232,7	242
Tågtrafik	73,9	74,9	62,6
Summa	297,7	307,6	304,6

Finansiering av Norrtågstrafiken

Finansieringsmodell för Norrtåg AB regleras genom styrdokumentet för bolaget. För perioden 2026 – 2030 är beräkningarna i modellen uppdaterade för att spegla trafikproduktionen under perioden samt prognos över intäkterna under perioden. Modellen beskrivs kort nedan:

Kostnaderna fördelas i förhållande till det trafikarbete - i detta fall den trafikproduktion uttryckt i kilometer - som utförs inom respektive län.

Intäkterna - i detta fall biljettintäkterna - fördelas i förhållande till de intäkter som trafikproduktionen genererar inom respektive län.

Avregleringen av järnvägsmarknaden från 2010 innebär att Norrtåg AB inte längre har någon ensamrätt för trafikering av bandelarna i området. Tillkommande kommersiell trafik påverkar omfattningen för statens medfinansiering.

Finansiering av busstrafiken

Analys av trafik som beställs av Region Västerbotten genomförs kontinuerligt. Det långväga resandet är fortsatt lägre än vad det var före pandemin. Förändrade resmönster och en högre andel distansarbete är förklaringsfaktorer. Den kvarstående förändringen påverkar fortsatt intäkterna i den trafik som finansieras av Region Västerbotten.

Under 2023 höjdes taxan i två steg för att dels i viss utsträckning möta de ökade trafik-kostnaderna, samt dels för att kompensera för minskat resande. Från och med 2023-01-01 höjdes taxan för regiontrafiken med 5 % och från och med 2023-08-01 med mellan 5 – 10 % på olika produkter, längdintervall och resandekategorier. Från 2024 01-01 och 2025-01-01 höjdes taxan med 3,5 % per år. Inför 2026-01-01 föreslås en höjning av taxan om 3 %.

Resandeutvecklingen har varit negativ under andra halvåret 2024 och första halvåret 2025. Förändringen av reduktionsplikten kan ha inverkat så att resandet med bil har ökat.

Tågtrafikens inträde i Västerbotten har inneburit förändringar i utbudet på busstrafiksidan. I samband med upphandlingar på sträckor där tåg trafikerar har anpassningar av busstrafiken genomförts. Översyn av förstärkningskostnader sker kontinuerligt för att begränsa förstärkningskostnaderna för den regionfinansierade trafiken. Effekter av dessa åtgärder har kunnat ses och förstärkningskostnaderna har fortsatt att ligga på låga nivåer.

Från och med 2020-01-01 så delskatteväxlades de gemensamma kostnaderna i samband med att ett långsiktigt beslut fattades om att Region Västerbotten är regional kollektivtrafikmyndighet i Västerbotten. I april 2021 så fattade regionfullmäktige beslut om att fastställa Västerbottensmodellen 2021 efter att gemensam utvärdering av modellen genomförts med länets kommuner. Detta innebär att Västerbottensmodellen 2021 beskriver dagens modell och att det därmed finns en tydlighet kring vad kommunerna respektive regionen finansierar.

Risakanalys

Inför 2026 finns ett antal riskområden som kan påverka Region Västerbottens finansiering av kollektivtrafiken. Dessa riskområden bedöms i dagsläget även kvarstå för perioden 2027 – 2029.

Ökade trafik kostnader för busstrafiken till följd av indexutvecklingen

Budget för kollektivtrafiken med buss avseende 2027 tas fram i april 2026. De index som används vid beräkning av trafik kostnaderna är framtagna av SKR. Tidsrymden mellan budget och faktiskt utfall innebär att det finns risk att bedömd indexutveckling ej fullt ut korrelerar med faktisk indexutveckling.

Låg intäktsökning till följd av fortsatt färre resenärer på längre avstånd

Utifrån att resandet i den trafik som finansieras av Region Västerbotten fortsatt har effekter som innebär färre resenärer på längre avstånd och därmed en lägre resandeutveckling än i den trafik som finansieras av kommunerna antas intäkterna därmed utgöra en fortsatt utmaning. Det är på kortare sträckor som resandet återhämtat sig, medan resandet på längre sträckor fortfarande ligger runt 10 - 15 % lägre jämfört med 2019. Höjning av regiontrafiktaxan påverkar såväl den trafik som finansieras av kommunerna som Region Västerbotten, varför justeringar av taxan behöver bygga på effekter för såväl den trafik som finansieras av Region Västerbotten som den trafik som finansieras av kommunerna.

Osäkerhet kring nivån i kommande Samverkansavtal med buss, flygtransfer och tåg

Samverkansavtalet med buss, Samverkande Inland löper över 2025 och det är stor osäker. Det finns osäkerhet kring vilka samverkansavtal och i vilka nivåer som Trafikverket kommer att kunna teckna för 2026. Trafikverkets anslag i höstbudgeten kommer att vara avgörande för finansieringen 2026. Det faktum att avtalen de senaste åren varit ettåriga medför även stor osäkerhet kring fortsatt finansiering. Samverkansavtalet för Norrtåg avseende 2025 tecknades i samma nivå som för 2024, vilket var 43 Mkr lägre än den nivå som Trafikverket och Norrtåg i inledningen av 2024 kommit fram till är kostnaden för trafiken.

6 Styrning av Region Västerbottens kollektivtrafikåtagande

I och med bildandet av Kollektivtrafikmyndigheten 2012 inleddes en process mot tydligare rollfördelning i länet. Myndighetens roll är övergripande strategisk och Länstrafiken i Västerbotten AB har en tydligt operativ roll. Länets kommuner och regionen har ett utökat ansvar över planeringen av kollektivtrafiken utifrån sitt beställar- och finansieringsansvar.

Sedan regionbildningen så är Region Västerbotten regional kollektivtrafikmyndighet i Västerbotten. Region Västerbotten har därmed sedan 2020 dels roll som regional kollektivtrafikmyndighet, dels som finansiär av kollektivtrafik. Sedan skatteväxlingen så bär sedan 2020-01-01 Region Västerbotten samtliga av de gemensamma kostnaderna hos Länstrafiken i Västerbotten AB.

Från och med 2021-01-01 så skedde en verksamhetsövergång av Regionens beställningscentral, Reseservice till Länstrafiken i Västerbotten AB. Det innebär att kostnader förknippade med beställningscentralen nu finns i budget från Länstrafiken. Kostnader för själva transporterna finansieras direkt av Region Västerbotten respektive de kommuner som är anslutna till beställningscentralen.

För att anpassa trafikbeställningarna till planeringsperioden, lagkrav på upphandlingsområdet och utarbetande av budget för den regionala kollektivtrafiken ska den årliga trafikbeställningen vara beslutad senast under mars månad. Kollektivtrafikplanen som tas fram utifrån inriktningen i de av regionfullmäktige beslutade planeringsförutsättningarna för kollektivtrafiken omfattar tre trafikår. Kollektivtrafikplanen innehåller trafikbeställning för nästkommande år och utgör förutsättning för såväl Norrtåg som Länstrafiken då de tar fram budget för nästkommande år.

Regionens kollektivtrafikåtagande planeras och beställs i samspel med övriga finansiärer i länet och påverkas av en rad regionexterna förutsättningar såsom tilldelning av tåglägen, avtalsförhållanden och tidsramar vid upphandlingar. Det gör att planeringsperiod från antagande av planeringsförutsättningar till dessa att förändringar av beställd trafik och upphandling av ny trafik spänner över ett - tre år beroende på hur omfattande förändringar som ska genomföras.

Regionfullmäktiges beslut om treåriga planeringsförutsättningar för kollektivtrafiken innehållande prognos för ekonomisk ram vilket utgör styrning för Region Västerbottens kollektivtrafikåtagande.

Utifrån planeringsförutsättningarna tas en kollektivtrafikplan innehållande Region Västerbottens trafikbeställning för tåg, buss och anropsstyrd trafik fram. Regionala utvecklingsnämnden antar kollektivtrafikplanen, som utgör grund för bolagens budget för kollektivtrafiken nästkommande år. Kollektivtrafikplanen kommunicerar även regionens uppdrag avseende andra åtgärder inom kollektivtrafikområdet så som miljö- och tillgänglighetskrav vid upphandling. För att planeringsförutsättningarna på bästa sätt ska förvalta regionens prioriteringar behöver det ekonomiska anslaget till kollektivtrafiken korrelera med ambitionsnivån i planeringsförutsättningarna och beslutad kollektivtrafikplan.
